

Maria Barbal: «La vida és radicalment injusta»

L'escriptora diu que «una hora o altra has de fer un bany d'humilitat»

Fins a quin punt ens condiciona tenir la família que tenim? Si els nostres pares s'estimen poc i malament, nosaltres, per protegir-nos, ens negarem a l'amor? O sabrem donar-li el tomb? Enamorar-te d'algú et pot transformar en algú millor? A la nostra vida ho decidim tot nosaltres o fins i tot els bons camins apareixen després d'haver travessat viaranyes a contracor? M'ho vaig preguntant després de llegir *A l'amic escocès* (<https://www.grup62.cat/livre-a-lamic-escoces/284031>) (Columna), la nova novel·la de Maria Barbal (Trempe, 1949), en què ens presenta en Benet, un jove que voldria ser dibuixant, però que treballa del que vol que treballi el seu pare. Que voldria una mica d'aire, però se sent asfixiat per una mare -decebutíssima del marit- que vol plegar de fer de mare. Un noi que acaba anant a Barcelona i tasta els seus somnis, però ha de tornar a les seves arrels, i no només això: ha de sentir l'impacte, la ferida i el buit de formar part de la guerra. Però, com ja se sap, les tempestes s'acaben transformant en una altra cosa.

Foto: Ivan Giménez

Una de les coses pitjors que et poden passar és que et prenguin la vida?

En termes absoluts diria que sí. Seria terrible. També hi ha uns termes relatius: tots vivim en un ambient, en un temps, en un lloc i en unes relacions. Naixem en una família i després ens n'anem desvinculant. El Benet, en un altre temps i en una altra família, potser tampoc hauria

aconseguit ser dibuixant.

O sigui que no és només l'entorn, sinó el caràcter que tens.

Ell s'acomoda en una situació complicada familiarment i no es veu amb cor de fer un trencament. En un moment el pensa i diu: "Bé, em podria quedar a Barcelona treballant i enviar diners a la família". Per què no ho fa? Hi intervé el seu caràcter, l'autoritat del pare, la seva mare, que vol dimitir de la família, l'excessiva responsabilitat que té de cara als germans petits. Forma part d'una generació que va ser molt castigada: els nois van a la guerra, però quan en tornen, per recuperar allò que havien iniciat o per iniciar alguna cosa nova tenen moltes més dificultats. És una generació que pateix bastant la pressió del context de la història. La qual cosa no vol dir que un altre, en el lloc del Benet, potser hauria dit adeu-siau a la família i hauria fet la seva vida.

És curiós perquè pots renunciar al que vols, agafar a contracor un altre camí i que aquest, imprevisiblement, t'ompli. Al final, el que sembla una mala sort en un moment es pot convertir en bona.

La novel·la també parla d'això, perquè el Benet en aquella mala sort troba una sort: després de tornar de Barcelona, fa una feina itinerant, es va movent amb gent diferent, es desvincula de la família i comença a treballar a gust. Ell treu algun fruit de la seva renúncia, perquè no tot és immòbil: d'un primer fracàs, en què et castigues a tu mateix, pot haver-hi un refer.

Diries que aquesta és una de les coses que has après amb el temps?

Sí, per què no. Tot i que he tingut molta sort, he triat sempre el que he volgut fer. Perquè em recordo molt desorientada quan era jove i estudiava filosofia i lletres.

A més, que eres de la primera generació de dones que estudiaven.

Exacte, soc de la primera generació de dones que va fer batxiller i que després va continuar estudiant.

Fixa't això que dius, que et senties desorientada: per molt que ens puguem sentir nostra la vida, tothom se sent perdut en algun moment.

I quan ets jove és bastant freqüent, perquè el món el veus molt ampli, tens moltes possibilitats de triar i no tens gens clar com pots orientar la vida. Molta gent em deia: "Per què estudies això?" Perquè en un temps havia fet ciències i després em vaig adonar que m'agradava molt llegir i escriure i vaig passar a lletres, però sense pensar en després ni en res. En certa manera, quina tranquil·litat, no?

Sí, perquè és molt pesat si t'ho has de parar a pensar tot. Hi ha un moment que escrius: "Encetava un temps que només era seu". Tu has sentit sempre que el temps ha estat teu?

No. He trigat a sentir-ho.

Sí? Per què?

Vaig començar en el món de l'ensenyament, però amb molta inseguretat, perquè era tímida i em costava posar-me davant d'un grup. Quan començo a agafar seguretat, quan trio la meva parella, és quan penso que sí, que he iniciat el meu camí.

Et pots sentir més teva la vida als 70 anys que de jove?

Ara fa temps que totes les eleccions estan fetes. Cada vegada en pots fer menys, d'eleccions, en aquesta edat. Les que fas són relativament petites.

Ha arribat el temps de no decidir tant?

Sí, la vellesa és així: tens una trajectòria i el que mires és si la pots continuar o si ja has de renunciar-hi. Has fet tantes eleccions que ja estàs situat en un camí, la qual cosa aparentment és molt còmoda, però també és una mica trista.

Sí?

Sí, perquè si ja està tot fet, ja no tens incentius de conèixer gent nova. Parlo més en general que de mi mateixa, perquè jo, per la meva circumstància, tinc l'oportunitat de tenir relació amb gent diversa, com tu mateixa: si no hagués escrit, no ens hauríem trobat mai. Per una banda, és còmode, perquè ja no tens tants maldecaps com els joves, però per altra banda, tot està bastant acotat.

Respecte a això que deies de la timidesa, que en aquest llibre també la trobem, creus que un tímid ho és sempre?

Una mica sí.

Com te la notes?

A vegades protestaria per alguna cosa no ho faig, de vegades no actuo del tot sincerament perquè no es fixin en mi.

Prefereixes passar desapercebuda.

En certa manera ho soc molt menys que abans, perquè amb els anys acabes comprenent que has de ser clarament obert i dir el que penses i fer el que vols. Perquè si no ho fas ara, plega.

Jo d'adolescent em posava vermellíssima quan sortia a la pissarra, ho passava fatal. Has d'anar aprenent una mena de trucs per dissimular-ho.

És que no t'ho creuràs però jo de jove era bastant pèl-roja. No tant com tu, però sí. Blanca de pell, i em posava vermellíssima.

"Prova d'explicar-li què és la guerra i tan sols li surten frases que en diuen una anècdota o altra. El Benet li confessa que no entén el pessimisme d'abans, total perquè els pares no eren feliços, total, perquè no podia triar la feina que volia. No, no l'entén, ni ja mai més l'entendrà. Parlar en futur li ha eriçat la pell".

Aquest és un moment clau perquè quan torna de la guerra s'adona que el que vivia abans, que el tenia desanimat, té poca importància perquè ha viscut la mort, la malaltia, la solitud i el neguit de prop, i encara se n'ha sortit. Per tant, ell ja és una altra persona. S'ha distanciat de la vida anterior i n'ha iniciat una altra.

Veure la malaltia i la mort de prop li dona un punt de lucidesa, però al mateix temps l'apaga vitalment. No sé si compensa a la vida saber què és la mort o el dolor si després n'has de sortir sense ganes de viure.

Sempre paguem algun preu per les coses, i arribar a la lucidesa vol dir fer un recorregut de dolor considerable. Quan a una persona tot li va bé i està molt ben encoixinada, li costa molt d'anar sent lúcid, de posar la mirada en els altres, en l'entorn. Has viscut això, ets més gran, més lúcid, però has pagat un preu.

Tu quin preu has pagat?

No crec que per vella sigui necessàriament més lúcida que una persona jove. Has pagat el preu de cometre errors, d'adonar-te'n, perquè has tingut temps de veure'ls, d'haver iniciat camins que potser no han estat positius, de no haver tingut en compte persones que potser es mereixien més generositat o escoltar-los amb més calma, i no tenir tanta pressa per tu. La joventut és una etapa necessàriament egoista, perquè encara que t'hagi anat bé, desitges desempallegar-te del teu entorn familiar. Aquest desempallegar-se també significa mirar-te tu mateix, perquè ho necessites. És que tu estàs triant: vols ser més gran, autònom, fer una vida el més acord possible amb allò que tu penses i això implica un trencament o distanciament amb els teus orígens.

La família és qui, en principi, et dona ales, però també et pot asfixiar. Fins a quin punt creus que et condiciona tenir la família que tens?

La família et dona les primeres coordenades per fer camí a la vida. Hi ha hagut moments històrics, com pot ser aquest mateix, que fan que uns pares eduquin d'una manera determinada, per exemple, volent protegir-los. Una protecció, que és amor en certa manera cap als fills, pot fer que aquella criatura pugui una mica temerosa: "Ai, no facis això que et passarà això". De vegades les nostres millors qualitats es converteixen en defectes, i sempre, com a pares, haurien d'estar pensant i buscant l'equilibri.

I preguntar-nos què estem carregant als fills? Perquè la mare està carregant una pena al Benet que quasi l'esclafa.

El Benet es troba que el pare també ha patit molt: ha perdut un germà. Allò l'influeix molt de cara a continuar a la feina que el pare li busca. Voldria fer una altra cosa, però veu el pare ensorrat, plorant.

El Bernat i la seva germana de joves ja es prometen que no es casaran mai, perquè veuen que l'amor vol dir això podrit que tenen els pares.

No vols estimar, perquè ets molt conscient que és un perill. En un moment diuen que quan es van enamorar, es devien estimar i devia ser bonic, i mira'ls ara. La família influeix molt, perquè és la primera societat en què obres els ulls i per la qual coneixes el món, és el primer graó.

A vegades, en aquests casos, els referents els busques fora la família.

Sí, però potser d'aquí a un temps diràs que la intenció dels pares en aquell moment no era tan dolenta, però ja ha passat. La vida no la podem aturar perquè és canvi, moviment, influències.

Què té el poble que no tingui la ciutat que et sedueixi?

El poble té unes dimensions que les pots assimilar bé, i, per tant, et dona seguretat. Però et priva l'anonimat. És proximitat, més fresc. No et cal quedar amb ningú, surts al carrer i ja trobes gent que tens ganes de veure i que no. La vida flueix d'una manera més natural, però alhora ets mirat, i tu mires.

Al llibre apareixen les típiques dones que ho critiquen tot. A Tremp també veies xafarderes sense escrúpols?

Tremp té unes dimensions mitjanes. Ho pots veure, però no necessàriament ho has de veure. Hi ha pobles que tenen uns 200 habitants, o menys, aquí sí que vas caminant i notes com parlen de tu.

I sense dissimular gaire, eh?

Exacte i, sobretot, quan al llibre surten aquestes tres del poble, representa que l'Elvira està en un

moment difícilíssim, se li ha mort el pare, i no estan parlant que porta el vestit més llarg, sinó de coses molt fortes. L'han condemnada. Han condemnat el pare, però han condemnat la família, ja tenen la sentència feta. L'únic que poden fer és substituir.

És més fàcil ser cruel que intentar acollir.

I tant, la veuen amb mala cara, molt seriosa i trista. No els cau bé, i per tant, aquesta persona no té dret a enamorar-se de ningú, a casar-se ni a tenir una feina.

"Encara avui no sabria explicar què és amor, potser tan sols, aquelles ganes de viure malgrat tot". Què és per a tu l'amor?

És inabastable i molt difícil de definir. Pot haver-hi moltíssims tipus d'amor. L'amor absolut no existeix, el que sí que existeix és l'enamorament.

Hi ha personatges joves i ferits, pel que han hagut de viure, però els salva l'enamorament.

I tant, amb el Benet es veu claríssimament: quan s'enamora es transforma. Ja no és tan tímid, té ganes de fer coses, es diferencia del pare, se sent una persona única perquè sent aquella atracció tan forta cap a l'Elvira.

Feliu Formosa

(<https://www.catorze.cat/noticia/11005/feliu/formosa/sempre/has/estar/enamorat/algú>) em deia que sempre has d'estar enamorat d'algú.

Això seria fantàstic. El Benet quan s'enamora pensa que salvarà l'Elvira de la seva tristesa, del seu trauma, n'està convençut, que en serà capaç.

Cap al principi escrius: "Qui podia pensar llavors que vindria una guerra? Tot semblava obert cap a un futur lliure en què la vida seria a la seva mesura, la faria segons les seves qualitats i esforç". Creus que existeix aquesta justícia a la vida?

La vida és radicalment injusta. És com algú que et diu que és igual néixer en un lloc que en un altre. Si ara pensem en una dona de la teva edat del lemen, ja em diràs. La vida moltíssimes vegades no és justa, perquè potser no és la seva funció. La vida està per viure-la, per exprèmer-la.

El temps, més que curar les ferides, les arrossega?

Arrossegar potser no. Les dulcifica, les minva, fa que alguna cosa que és molt punyent en un moment i que quasi no et deixa respirar, al llarg dels anys, es torni com un ròsec. Perquè si no, no podríem viure.

Diuen que el cervell et fa oblidar el dolor del part perquè si no, no tindries un segon fill.

L'oblit està present en nosaltres, des que som nens ja oblidem coses perquè si no, costaria anar endavant i posar-s'hi.

En un moment ho preguntes: de què depèn l'oblit?

Tant la memòria com l'oblit m'interessen molt. Al costat de la memòria hi ha l'oblit. L'oblit és una necessitat per continuar vivint, i suposo que els humans estem fets amb capacitat de memòria però també d'oblit. La prova és que a vegades oblidem qüestions que semblen impossible d'oblidar.

Tens raó, els problemes que pugui tenir ara potser d'aquí a un any no els recordaré o ja no seran importants.

En moments molt difícils pot ajudar pensar-ho: bé, sí, ara estàs vivint tot això, però passarà.

"Hem de ser forts", diu el pare del Benet. Ara s'intenta educar els nens a parlar, però a la teva generació us van educar a callar.

Els meus primers 25 anys de vida els vaig viure en una dictadura franquista, el silenci encara era molt fort. Quan era adolescent, a Tremp el silenci pesava molt, no s'explicaven coses importantíssimes, que tenien una necessitat molt gran de ser explicades, de ser enteses, i, socialment, hauria estat molt important poder parlar entre gent que havien estat en bàndols diferents per posar-se al dia: "Mira, el meu fill era capellà i el va matar un escamot", "El meu pare el van matar els nacionals".

També vas haver de callar de petita.

Quan sortia alguna cosa immediatament em deien: "No diguis res a les teves amigues ni a l'escola". Havíem passat veritable por. Hi ha un moment que una senyora diu que l'Elvira no ha alçat prou el braç quan ha sonat l'himne franquista. Això és viure en un estat de terror. T'han matat el pare i diuen davant de mig poble que no has alçat prou el braç. Pares d'amigues meves, que de joves havien viscut la guerra com el Benet, no van parlar de la guerra en tota la seva vida. O només abans de morir, en el desvarieig, van dir: "L'ambulància, l'ambulància!".

Estava enterrat al fons.

Són coses molt dures que van viure i que després van tapar-les per por o per no transmetre-les.

Els personatges es preocupen per l'aparença. Als 69 anys t'importa el que diran de tu?

No m'agrada llegir coses sobre mi que puguin ser despectives. La gent que digui el que vulgui, però si no ho sé, millor. No em preocupa gens, però si veig escrita una cosa que m'ataca, em sap greu. Això no ho perds amb els anys. El que perds és donar importància a coses que potser en el moment que et passen et saben greu, però després ja veus que això no t'ha d'importar.

Si les coses no t'importen tant i són més relatives, fa que per altra banda la il·lusió s'aigualeixi?

Sí. Minven les coses dolentes però també les boniques. Per exemple, conèixer gent. Ho vius d'una altra manera.

És una altra mesura?

Sí, tot agafa uns equilibris diferents.

Què et fa feliç?

Tenir energia per anar a promocionar el llibre, fer una presentació, aquesta mateixa entrevista, aquest dia tan preciós, sortir a donar un tomb, veure'm amb els amics. Acumules moltes amistats, que algunes ja les has perdut, però d'altres encara les tens i això és molt intens i bonic.

Hi ha un moment que escrius que amb els anys es perden els ideals. Per contrapartida es deu guanyar alguna cosa, quina?

Valorar més els moments de cada dia. Els moments que, aparentment, no tenen res d'extraordinari. Però que sí que ho són.

La vida normal?

Sí, poder trucar a algú de qui et recordes. Fer un tomb en un ambient agradable. Anar en un concert, comprar un llibre que et fa il·lusió. Tot això pot tenir més valor ara que en un moment que tens una activitat laboral molt forta.

Què t'espanta?

Pensar que puc estar molt temps ingressada a l'hospital. Perquè representa una altra vida, limitació i una perspectiva final.

La mort és un tabú.

Sí.

Com la mires? O no la mires?

No hi penso gaire, perquè m'afectaria. És un tema que es fa pròxim i no és fàcil pensar-hi, tot i que n'he llegit i n'he parlat amb els de casa, amb una certa naturalitat. Fa temps que tinc fetes les últimes voluntats. No m'agradaria viure a expenses només de la medicina. Però no ha de ser un gran trauma, és una cosa natural, que hem d'acceptar. Ens acabem perquè hi ha gent nova.

És el que deies abans, que tot canvia.

Sí.

Et veig molt bé.

Sí, estic prou bé.

Parles d'arrels. Malgrat els canvis i tombs de la vida, què creus que és el que val la pena que persisteixi?

El lligam que cadascú pot establir amb les persones del seu món. Tots aquests lligams personals són el més important. Intentar ser honest i sincer. Intentar-ho, almenys. En canvi hi ha altres coses supèrflues.

Com quines?

Les competicions, les enveges, les coses econòmiques: ara hem guanyat molt més, anem més endavant. Això és important però hi ha d'altres coses més importants: els vincles que podem establir, que puguem ajudar els altres i els altres a nosaltres. Tot el que es fa en aquest camí és el que queda.

Recordes algú pel vincle que hi has tingut.

Sí, tot i que de vegades sembla que el que pinta més és l'altre, arribar molt lluny, ser molt important. Està bé: si ho has de ser, ja ho seràs.

Vas començar amb un gran èxit, *Pedra de tartera*.

Vaig començar per aquesta necessitat d'explicar una història que no me l'havia explicat ningú i que m'adonava que havia afectat moltes persones: el silenci damunt la guerra. Com va transformar el nostre món. No havia pensat mai ara seré escriptora, em vaig trobar escrivint aquesta història.

I la vas enviar?

Sí, quan la vaig tenir no sabia què fer-ne i la vaig enviar al premi Joaquim Ruyra. Sí que hi ha

hagut una trajectòria, perquè a partir del moment que em va semblar que ja havia esgotat el tema del Pallars, vaig anar escrivint sobre altres temes que també m'interessaven. I potser en aquell moment la meua visió era una mica més ambiciosa, pensant que era una escriptora, que podia millorar, que podia interessar més i arribar a més persones. Tota una sèrie de coses que a vegades tu prèviament no les tens presents, però que a mesura que vas publicant i vas tenint relació amb altres escriptors, editors, periodistes, vas entrant-hi quasi sense adonar-te'n, i pot passar que et perdis una mica.

Per l'ambició?

És una ambició absolutament sana per mi. Al llarg dels anys vas veient que vols escriure sobre qüestions que et són més properes o importants o que no vols deixar de dir. I potser t'adones que el temps s'està escurçant i que no has d'iniciar projectes pel sol gust de provar si et surt aquella història. En aquest moment ja no ho faig tant.

A vegades veig gent que es compara, que se'ls pugen els fums. És un dels perills d'escriure?

Sí. I de vegades tu mateix no estàs en aquest món, però t'hi van col·locant. Mira, aquest ha tret això i tu fa temps que no publiques. M'han intentat influir poc, no m'estic queixant de res, estic dient que l'ambient a vegades et porta a perdre't una mica per viaranys, de sortir del camí principal que és el que a tu realment t'interessa.

Amb aquesta distància et protegeixes d'allò de qui ha venut més o menys.

Això va molt bé, perquè en l'escriptura una hora o altra has de fer un bany d'humilitat. Pot ser que algú sempre tingui un èxit esclatant pel motiu que sigui, però si et mantens durant anys en l'ofici de l'escriptura i després publiques, és normal que hi hagi alts i baixos de tot: del teu rendiment, de la recepció del públic, de la consideració que et puguin tenir (o no), del silenci que pugui haver-hi sobre el que has escrit, que se'n parli bastant. Tot va venint a la seva manera. Hi ha moments que estàs molt optimista, feliç, que et veus capaç de tot, hi ha moments que és el contrari.

Escriure és un acte de solitud. Això fa que tant l'alegria com sentir-se avall sigui més pronunciat?

És un ofici bastant solitari, però també es poden buscar complicitats de gent que fa el mateix que tu o no. Es pot fer aquest ofici bastant sanament si tendeixes a l'equilibri. Si et desanimas molt i molt i molt, ho pots arribar a passar molt malament i decidir deixar d'escriure.

Potser es tracta de separar l'autor de l'obra? Saber que tu no ets aquell llibre.

Sí. Per exemple, una qüestió que a vegades crec que no se separa és aquesta justament: et fan una ressenya sobre un llibre i et fan quedar a tu malament com a persona, i els comentaris són més personals que no pas sobre el llibre mateix. T'ho podria ensenyar damunt d'una crítica: eh què això et sona més que estan parlant de mi i no del llibre? Amb la qual cosa de vegades veus la decepció d'un lector, que aquest llibre li ha agradat molt i et coneix a tu i no li agrada. O jo l'he viscut coneixent autors dels quals havia llegit llibres que m'agradaven molt i quan els he conegut, potser no m'han agradat tant.